

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

L. Annæi Senecæ Philosophi Opera, Qvæ Exstant Omnia

Seneca, Lucius Annaeus <Philosophus>

Antverpiæ, 1605

Epixt. LXXXVIII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53700](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53700)

citur, à maiore sui parte æstimatum. Bonum ad vnum sapientem pertinet, inuiolatum A esse oportet. Bonum animum habe. vnus tibi nodus, sed Herculeus, restat. Ex malis bonum non fit: ex multis paupertatibus diuitiæ fiunt: ergo diuitiæ bonum non sunt. Hanc interrogationem nostri non agnoscunt. Peripatetici & fingunt illam, & solunt. Ait autem Posidonius, hoc sophisina per omnes dialecticorum scholas iactatum, sic ab Antipatro refelli. Paupertas non per positionem, sed per detractionem dicitur, vel (vt antiqui dixerunt) per orationem: Græci dicunt *καὶ ἐπιποσιν*. non quòd habeat, dicitur, sed quòd non habeat. Itaque ex multis inanibus nihil impleri potest: diuitias multæ res faciunt, non multæ inopiæ. Aliter quàm debes, paupertatem intelligis. Paupertas est, non quæ pauca possidet, sed quæ multa non possidet. Ita non ab eo dicitur quod habet, sed ab eo quod ei deest. Facilius quod volo exprimerem, si Latinum verbum esset, quo *ποπία* significatur. Hanc paupertati Antipater assignat. Ego non video quid aliud sit paupertas, quàm parui possessio. De isto videbimus, si quando valdè vacabit, quæ sit diuitiarum, quæ paupertatis substantia: sed tunc quoque considerabimus, numquid B fatius sit paupertatem permulcere, diuitiis demere supercilium, quàm litigare de verbis, quasi iam de rebus iudicatum sit. Putemus nos ad concionem vocatos. Lex de abolendis diuitiis fertur: his interrogationibus suafuri aut dissuafuri sumus? his effecturi, vt populus Romanus paupertatem, fundamentum & causam imperij sui, requirat ac laudet? diuitias autem suas timeat? vt cogitet has se apud victos reperisse? Hinc ambitum, & largitiones, & tumultus, in urbem sanctissimam temperantissimamque irrupisse? nimis luxuriosè ostentari gentium spolia? quod vnus populus eripuerit omnibus, facilius vni ab omnibus eripi posse? Hæc fatius est suadere, & expugnare affectus, non circumscribere. Si possumus, fortius loquamur: si minùs, apertius.

E P I S T. L X X X V I I I.

LIBERALIA studia in bonis non esse, nec ad Virtutem per se ducere. Singillatim hoc docet, in Grammatica, Musica, Geometria, Astronomia. Et si tamen non ducunt, conducunt: id est, inuuant & preparant. Tum diuisio alia Artium, in Vulgares, Ludicras, Pueriles, Liberales: & in istis, solam Philosophiam esse, quæ verè liberum facit. Sola etiam de Bonis Malisque indagat, sola noscitur. Sola igitur colenda, aut præcipuè est: & ostendit, quàm inutilia, aut superflua Philologi sectentur, quidam etiam Philosophi. O bona hic, ô aurea! Legite iuuenes, senesque.

DE liberalibus studiis quid sentiam, scire desideras. ² Nullum suspicio, nullum in bonis numero, ³ quod ad æs exit. Meritoria artificia sunt, hæctenus vtilia, si præparant ingenium, non detinent. Tamdiu enim istis immorandum est, quamdiu nihil animus agere maius potest. rudimenta sunt nostra, non opera. Quare liberalia studia dicta sint vides, quia homine libero digna sunt. Ceterum ⁴ vnum studium verè liberale est, quod liberum facit, hoc sapientiæ, sublime, forte, magnanimum: cetera pu- D filla & puerilia sunt. An tu quidquam in istis esse credis boni, quorum professores turpissimos

EPIST. LXXXVIII. I. DE LIBERALIBVS STUDIIIS.] In plerisque priscis seorsim, quasi liber, scribitur, inscribiturq;: L. Annæi Senecæ liber de septem artibus liberalibus. Ita & in meo, locaturq; post epistolas, & libellum De remediis fortuitarum. Mihi tamen Epistola videtur: & plures tales longæ sunt, an longiores.

2. NULLVM SUSPICIO.] Vt Stoicus loquitur. nam & Zeno (quod obiectum à multis) τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν ἀχρηστον διαφάνει, ἐν ἀρχῇ τῆς παιδείας: liberalem doctrinam inutilem declarat, initio suæ Reipublicæ. Hæc talia, vitæ temperanda, & dextrè

capienda sint, dixi 1. Manuduct. Diff. 1. & 11.

3. QVOD AD ÆS EXIT.] Scripti, ædes exit; quidam, adhæsit. Haud valdè à vulgato, id est vero abeunt: & miror viros doctos sic damnare. Equidem vel tenco editum, ad æs exit, vel rescribo, ad æs it. Sit, Non numero inter bona, artes que mercedulam aut pecuniam quaerunt. Et verò sequentia verba nonne palam Meritoria artificia appellant? Nam Muretus, Militaria, cum legi voluit, aliud profecto egit.

4. VNVM STUDIVM VERE LIBERALE.] Idem ad Heluiam, cap. XVI.

§. HOME-

A piffimos omnium ac flagitiosissimos cernis? Non discere debemus ista, sed didicisse. Quidam illud de liberalibus studiis quærendum iudicauerunt, an virum bonum facerent. Ne promittunt quidem, nec huius rei scientiam affectant. Grammaticus circa curam sermonis versatur, & si latius euagari vult, circa historias. Iam ut longissimè fines suos proferat, circa carmina. Quid horum ad virtutem viam sternit? Syllabarum enarratio, & verborum diligentia, & fabularum memoria, & versuum lex ac modificatio? Quid ex his metum demit, cupiditatem eximit, libidinem frænat? Ad geometriam trāscamus, & ad musicam: nihil apud illas inuenies, quod vetet timere, vetet cupere: quæ quisquis ignorat, alia frustra scit. Videndum vtrū doceant isti virtutem, an non. si non docent, nec tradunt quidem: si docent, philosophi sunt. Vis scire, quàm non ad docendam virtutem confederint? adspice quàm dissimilia inter se omnium studia sint. atqui similitudo esset idem docentium. Nisi fortè tibi ⁵ Homerum philosophum fuisse persuadent, cùm his ipsis quibus colligunt, negent. Nam ⁶ modò Stoicum illum faciunt, virtutem solam probantem, & voluptates refugientem, & ab honesto ⁷ ne immortalitatis quidem pretio recedentem: modò Epicurèum, ⁸ laudantem statum quietæ ciuitatis, & inter conuiuia cantusque vitam exigentis: modò Peripateticum, ⁹ bonorum tria genera inducentem: modò Academicum, ¹⁰ incerta omnia dicentem. Apparet nihil horum esse in illo, quia omnia sunt: ista enim inter se dissident. Demus illis, Homerum philosophum fuisse. nempe sapiens factus est, ¹¹ antequam carmina vlla cognosceret: ergo illa discamus, quæ Homerum fecere sapientem. Hoc quidem me quærere, vtrū ¹² maior ætate fuerit Homerus an Hesiodus, non magis ad rem pertinet; quàm scire an minor Hecuba fuerit, quàm Helena, & quare ¹³ tam malè tulerit ætatem. Quid, inquam, annos ¹⁴ Patrocli & Achillis inquirere, ad rem existimas pertinere? Quæris, ¹⁵ Vlixes vbi errauerit, potiùs quàm efficias, ne nos semper erremus?

Non

5. HOMERVM PHILOSOPHV M PERSVA-
DENT.] Certè mihi, si quisquam fuit. Vide Manu-
duct. 1. Dissert. VII.

6. MODÒ STOICVM.] Et sunt in eo, quæ huc
ducant. Sed de istis sequentibus, videsis Plutar-
chum libro De Homero, per partes & sectas, ut hic
Seneca, exsequentem.

7. NE IMMORTALITATIS.] Quam Calypso
pollucebatur.

8. LAUDANTEM STATVM QUIETÆ CIVITA-
TIS.] Duplex talis locus. prior initio Iliad. Iota, vbi
Ulysses in Alcinoi gratiam, laudat Phæacum dapilem
illam vitam: quos versus Plutarchus, & ex eo Mure-
tus, huc conducunt. Alter est Iliad. Tau. in descriptio-
ne clypei Achillis: qui magis sanè ad Seneca ista fa-
cit. Erant, inquit, in eo duæ ciuitates pulchræ
factæ:

D — ἐν τῇ μὲν ἴα γάμοι τ' ἔσαν, εἰλαπῆλαι τε,
Νύμφαι τ' ἐν θαλάμῳ, δαΐδ' ὠν ὑπολαίμων πο-
μυρῶν,
Ἡγῆσιον ἀνὰ ἄστῃ, πολλὸς δ' ὕμνησιος ὄρωρει:
Inque vnâ connubia, item conuiuia agebant,
E thalamis sponse, facibus præeuntibus, ibant,
Atque frequens Hymenæus erat, vocelque
fauentes.

Tum de choreis addit, cantu & citharâ, & iudiciis:
quæ, ad statum spectant, ut noster, quietæ ciuitatis.
Nam altera ciuitas, in turbis & bello.

9. BONORVM TRIA GENERA.] Simul omnia,
de Mercurio, complexus, Iliad. ω.

— οἶος δ' ἦ σὺ δέμας καὶ εἶδος ἀγῆτης,

Πέπνυσαι τε ῥόν, μακάρων δ' ἔξ' ἔοσι τοκίων:

— qualis corpore tu pulcher, pulcher quo-
que formâ:

Atque animo prudens, & natus stirpe beatâ.
Dat corporis formam, animi bona, & nobilitatem.

10. INCERTA OMNIA DICENTEM.] Idèd Pyr-
rhonj sibi vindicabant, & duces suæ sectæ præscribe-
bant: Lærtius in Pyrrhone.

11. ANTEQVAM CARMINA VLLA COGNO-
SCERET.] Hæc assertio (bonâ tuâ pace Seneca) teme-
raria aut improba mihi visa. Quidam statim à puero
carmina cognouisse potuit, nec sapiens esset. Probabilis,
fuisse talem, antequam talia, id est carmina illa diui-
na scriberet: idj, assentimur. Ergo pro cognosceret,
ego quidem vellem, conderet.

12. MAIOR ÆTATE HOMERVS.] Assertio
Plutarchus, Consolat. ad Apollonium, atque alij: alij
contrâ. Varro, quasi arbiter, putat non esse dubium,
quin aliquo tempore eodem vixerint, apud Agel-
lium III. cap. XI. Idem Agellius in Chronologia: De
Homero & Hesiodo inter omnes ferè scriptores
constat, ætatem eos egisse vel iisdem ferè tem-
poribus, vel Homerum aliquanto antiquiorem.
Videsis Velleium, & nostras ibi Notas.

13. TAM MALE TVLERIT.] Vt senior videre-
tur, quàm esset.

14. PATROCLI ET ACHILLIS.] Politianus in
Miscellaneis, cap. XLV.

15. VLIXES VBI ERRAVERIT.] Similis cor-
reptio illa Bionis, apud Stobæum Serm. VII. Bίαν
ἔλεγε τοὺς γραμματικούς ζητούντας περὶ Οδυσσεὺς
πλάνης, μὴ ἔξετάζειν τὴν ἰδίαν. μὴ δὲ καθόρσιν, ὅτι
καὶ ἐν ὧν τὰ πᾶσι πλανῶνται, πονεῖντες περὶ τὰ μὴ ἐν
χρήσιμα: Bion aiebat, Grammaticos de errore
B B Vlyssis

Non vacat audire, vtrum inter Italiam & Siciliam iactatus sit, an ¹⁶ extra notum nobis A orbem: neque enim potuit in tam angusto error esse tam longus. Tempestates animi nos quotidie iactant, & nequitia in omnia. Vlixis mala impellit. non deest forma quae sollicitet oculos, non hostis: hinc monstra effera, & humano cruore gaudentia: hinc insidiosa blandimenta aurium: hinc naufragia, & tot varietates malorum. Hoc me doce, quomodo patriam amem, quomodo vxorem, quomodo patrem, quomodo ad haec tam honesta ¹⁷ vel naufragus nauigem. Quid inquiris, an Penelopa impudica fuerit, ¹⁸ an verba saeculo suo dederit, an Vlixem illum esse quem videbat, antequam sciret, suspicata sit? Doce me, quid sit pudicitia, & quantum in ea bonum: in corpore, ¹⁹ an in animo posita sit. Ad musicum transeo. Doce me, quomodo inter se acuta ac graues voces consonent, quomodo neruorum disparem reddentium sonum fiat concordia. Fac potius, quomodo animus secum meus consonet, nec consilia mea discrepent. Monstras mihi, qui sint ²⁰ modi flebiles. monstra potius, quomodo inter aduersa non emittam flebilem vocem. Metiri me geometres docet latifundia. potius doceat, quomodo metiar B quantum homini sit satis. Numerare docet me arithmetica, & ²¹ auaritia commodare digitos. potius doceat, nihil ad rem pertinere istas computationes. Non esse feliciorum, cuius patrimonium ²² tabularios lassat: imò quam superuacua possideat, qui infelicissimus futurus est, si quantum habeat, per se computare cogatur. Quid mihi prodest, scire agellum in partes diuidere, si nescio cum fratre diuidere? Quid prodest colligere subtiliter pedes iugeri, & comprehendere etiam si quid decempdam effugit, si tristem me facit vicinus potens, & aliquid ex meo abradens? Doce me, quomodo nihil perdam ex finibus meis: at ego discere volo, quomodo totos hilaris amittam. Paterno agro, inquit, & auito expellor. Quid? ante auum tuum quis istum agrum tenuit? Cuius, non dico hominis, sed populi fuerit, expedire potes? Non dominus istò, sed colonus intrasti. Cuius colonus es? ²³ si bene tecum agitur, heredis. Negant iurisperiti quidquam vsucapi, quod publicum est: publicum est hoc quod tenes, & quidem generis humani. O egregiam artem! scis rotunda metiri, in quadratum redigis quamcunque acceperis formam. C interualla siderum dicis: nihil est quod in mensuram tuam non cadat. Si artifex es, metire hominis animum. dic quam magnus sit, dic quam pusillus sit. Scis quae recta sit linea: quid tibi prodest, si quid in vita rectum sit, ignoras? Venio nunc ad illum qui caelestium notitia gloriarur.

Frigida Saturni quò sese stella receperet,

Quos ignis caeli Cyllenius erret in orbes:

Hoc scire quid proderit? vt sollicitus sim, cum Saturnus & Mars ex contrario stabunt, aut cum Mercurius vespertinum faciet occasum videntem Saturno? Potius hoc discam, vbi cumque sunt ista, propitia esse, non posse mutari. Agit illa continuus ordo fatorum, & inuitabilis cursus: per statas vices remeant. Effectus rerum omnium ²⁴ aut mouent, aut no-

Vlyssis que rentes, suum non inquirere: nec animaduertere, quòd in hoc ipso errarent, in vanis & inutilibus illis laborantes.

16. EXTRA NOTVM NOBIS ORBEM.] *Id est, vltra columnas Herculis, in mari exteriore. Vide in Agellio lib. XIV. cap. VI.*

17. VEL NAUFRAGVS NAVIGEM.] *Magis probem, naufragus: quod scripti quidam.*

18. AN VERBA SAECULO SVO.] *Bis idem quaerit. Itaque Gruterus volebat, An Penelope pudica. Ego in prioribus non mutem, sed hic litterulam: ac verba. & sic connectam.*

19. AN IN ANIMO POSITA.] *In ipso animo: est enim virtus. ideoq; nec oppresso corpore amittitur, vt Augustinus egregie disputat De Ciuit. Dei I. cap. XVII. & XVIII. Vis aliena pudicitiam non excutit, etsi pudorem incutit.*

20. MODI FLEBILES.] *Lydy.*

21. AVARITIAE COMMODARE DIGITOS.] *D Nam digitis ipsis numerabant, & numeros exprimebant.*

22. TABVLARIOS LASSAT.] *Tabulae erant accepti & expensi, veltigalium & opum. Qui praerant, Tabularij dicti. Legas in Glosis etiam, Aed-puntis, Tabularius: id est Numerator vel Calculator, quia in tabulis exercet.*

23. SI BENE TECVM AGITVR.] *Id est, vt felix sis & ex voto res succedat, prolis tuae: aut si non habes, externi heredis. Quid si nec heredis? nam potes intestatus mori, potest tyrannus eripere & fisco applicare.*

24. AVT MOVENT, AVT NOTANT.] *Nos de eo in Physiol. II. Dissert. XIII.*

25. QVVD

A aut notant. Sed siue quidquid euenit faciunt, ²⁵ quid immutabilis rei notitia proficiet? siue significant, quid refert prouidere, quod effugere non possis? Scias ista, nescias, fient.

Si uerò solem ad rapidum stellasque sequentes

Ordine respicias, numquam te crastina fallat

Hora, nec insidiis noctis capere serena.

Satis abundeque prouisum est, ut ab insidiis tutus essem. Numquid me crastina non fallit hora? fallit enim, quod nescienti euenit. Ego quid futurum sit, nescio: quid fieri possit, scio. Ex hoc nihil desperabo: totum exspecto. Si quid remittitur, boni confulo. Fallit me hora, si parcit: sed ne sic quidem fallit. Nam quemadmodum scio omnia accidere posse, sic scio & non utique casura. Utrique secunda exspecto: malis paratus sum. In illo feras me necesse est ²⁶ non per præscriptum euntem. Non enim adducor, ut in numerum liberalium artium pictores recipiam, non magis, quam statuarios, aut marmorarios, aut ceteros luxuriae ministros. Aequè luctatores, & totam ²⁷ oleo ac luto constantem scientiam expello ex his studiis liberalibus: aut & unguentarios recipiam, & cocos, & ceteros voluptatibus nostris ingenia accommodantes sua. Quid enim, oro te, liberale habent isti ²⁸ ieiuni vomitores, quorum corpora in saginâ, animi in macie & ueterno sunt? An liberale studium istud esse iuuentuti nostræ credimus, quam maiores nostri ²⁹ rectam exercuerunt, hastilia iacere, sudem torquere, equum agitare, arma tractare? Nihil liberos suos docebant, quod discendum esset iacentibus. Sed nec hæ nec illæ docent, aluntve virtutem. Quid enim prodest equum regere, & cursum eius fræno temperare, affectibus effrenatissimis abstrahi? Quid prodest multos vincere luctatione vel cæstu, ab iracundiâ uinci? Quid ergo? nihil liberalia nobis conferunt studia? ad alia multum, ad virtutem nihil. Nam & hæ uiles ex professo artes, quæ manu constant, ad instrumenta uitæ plurimum conferunt, tamen ad virtutem non pertinent. Quare ergo liberalibus studiis filios erudimus? Non quia virtutem dare possunt, sed quia ³⁰ animum ad accipiendam virtutem præparant. Quemadmodum prima illa, ut antiqui uocabant, litteratura, per quam pueris elementa traduntur, non docet liberales artes, sed mox præcipiendis locum parat: sic liberales artes non perducunt animum ad virtutem, sed expediunt. Quattuor ait esse Posidonius artium genera. Sunt vulgares & fordidae, sunt ludicræ, sunt pueriles, sunt liberales. Vulgares opificum, quæ manu constant, & ad instruendam uitam occupatæ sunt: in quibus nulla decoris, nulla honesti simulatio est. Ludicræ sunt, quæ ad voluptatem oculorum atque aurium tendunt. His annumeres licet machinatores, qui ³¹ pegmata per se surgentia excogitant, & tabulata tacite in sublime crescentia, & alias ex inopinato uarietates, aut dehiscentibus quæ cohærebant, aut his quæ distabant sua sponte coeuntibus, aut his quæ eminebant, paulatim in se residentibus. His imperitorum feriuntur oculi, omnia subita (quia causas non nouere) mirantium.

25. QUID IMMUTABILIS REI.] *Belle in Anthologia:*

D *Εἰ μὴ τὸ μαθεῖν, ἀ δὲ παθεῖν,
καὶ μὴ παθεῖν καλὸν τὸ μαθεῖν.
Εἰ δὲ δὲ παθεῖν, ἀ δὴ τὸ μαθεῖν,
τὸ δὲ μαθεῖν; ἤδη τὸ παθεῖν:
Scire si licet, quæ debes subire,
Et non subire: pulchrum sit scire.
Sed si subire oportet, quæ licet scire,
Quorsum scire? nam debes subire.*

26. NON PER PRÆSCRIPTVM EUNTEM.] *Non numerantem artes liberales, ut vulgus.*

27. OLEO AC LUTO.] *Ceromate, & haphæ. supra epist. LVII. initio. Atbleticam intelligit.*

28. IEIUNI VOMITORES.] *De quibus epist. CXXII. vide.*

29. RECTAM EXERCERVNT.] *Mou, rectum*

exercuerunt hastile iacere: atque ita legendum. Rectum hastile idè, quia sequitur Sudem torquere. In sudis exercitiis, gladio se parabant, & ventilabant: hastile autem, missile telum erat in rectum. Tamen si quis tueri, rectam, uelit: possit è sequentibus, Nihil liberos suos docebant, quod discendum esset iacentibus. Opponat rectis, iacentes.

30. ANIMUM AD ACCIP. VIRT. PRÆPARANT.] *Philo, De congressu quæ. erudit. gratiâ: Ὁ ἀπὸ ἐν οἰκίαις αὐλοῖσι ἀρκεῖνται κλισιάδων, ἐν δὲ ἀδελφοῖσι τὰ ἀρετὰς, δὲ ἂν εἰσὶν βαδῖς ἐν ἑσπέρῃ. ἄνω καὶ ἀρετῆς ἀρκεῖνται τὰ ἐκλυκία. ταῦτα τὸ ἰδὸς ἐστὶν ἐκείνῃ φέρουσα: Ut in ædibus vestibula sunt ante fores; in opidis pro-urbia, per quæ in ipsa iur: sic uirtuti præiacent liberales artes. Hæc enim via est, quæ fert ad illam.*

31. PEGMATA PER SE.] *Affatim de iis nos, libello De Amphitheatro, cap. XXII.*

tium. Pueriles sunt, & aliquid habentes liberalibus simile, hæc artes quas *ἱερὰ τέχνη* A
Græci, nostri liberales vocant. Solæ autem liberales sunt, imò (vt dicam verius) liberæ,
quibus curæ virtus est. Quemadmodum, inquit, est animi aliqua pars philosophiæ natu-
ræ, est aliqua moralis, est aliqua rationalis; sic & hæc quoque liberalium artium tur-
ba locum sibi in philosophiâ vindicat. Cùm ventum est ad naturales quæstiones, geo-
metriæ testimonio statur. Ergo eius quam adiuuat, pars est? multa adiuuant nos; nec
ideò partes nostræ sunt: imò si partes essent, non adiuuarent. Cibus adiutorium corpo-
ris, nec tamen pars est. Aliquid nobis præstat geometriæ ministerium. Sic philosophiæ
necessaria est, quomodo ipsi faber: sed nec hic geometriæ pars est, nec illa philosophiæ.
Præterea, vtraque fines suos habet. sapiens enim causas naturalium & quærit & nouit,
quorum numeros mensurasque geometres persequitur & supputat. Quâ ratione con-
stent cælestia, quæ illis sit vis, quæve natura, sapiens scit: cursus & recursus & obserua-
tiones, per quas descendunt & alleuantur, ac speciem interdum stantium præbent, cùm
cælestibus stare non liceat, colligit mathematicus. Quæ causa in speculo imagines ex-
primat, scit sapiens: illud tibi geometer potest dicere, quantum abesse debeat corpus ab
immagine, & qualis forma speculi, quales imagines reddat. Magnum esse solem philoso-
phus probabit: quantus sit, mathematicus, qui vsu quodam & exercitatione procedit:
sed vt procedat, impetranda illi quædam principia sunt. Non est autem ars sui iuris, cui
precarium fundamentum est. Philosophiæ nil ab alio petit, totum opus ³² à solo exci-
tat. Mathematica (vt ita dicam) superficialia est, in alieno ædificat, aliena accipit princi-
pia, quorum beneficio ad vltiora perueniat: si per se iret ad verum, si totius mundi natu-
ram posset comprehendere, dicere multum collaturam mentibus nostris quæ tractatu
cælestium crescunt, trahuntque aliquid ex illo. Vnâ re consuminatur animus, scientiâ
bonorum ac malorum immutabili, quæ soli philosophiæ competit. Nulla autem ars
alia de bonis ac malis quærit. ³³ Singulas habet circumire virtutes. Fortitudo contem-
ptrix timendorum est: terribilia, & sub iugum libertatem nostram mittentia, despicit,
prouocat, frangit: numquid ergo hanc liberalia studia corroborant? Fides sanctissimum C
humani pectoris bonum est, nullâ necessitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpitur
præmio. Vre, inquit, cæde, occide, non prodam: sed quò magis secreta quæret dolor,
hoc illa altiùs condam. numquid liberalia studia hos animos facere possunt? Tempe-
rantia voluptatibus imperat: alias odit atque abigit, alias dispensat, & ad sanum modum
redigit, nec vnquam ad illas propter ipsas venit. Scit optimum esse modum cupitorum,
non quantum velis, sed quantum debeas, sumere. Humanitas vetat superbum esse ad-
uersus socios, vetat auarum: verbis, rebus, affectibus comem se, facilemque omnibus
præstat: nullum alienum malum putat, bonum autem suum id maxime, quod alicui
bono futurum est, amat. numquid liberalia studia hos mores præcipiunt? non magis
quàm simplicitatem, ac modestiam, ac frugalitatem, ac parsimoniam: non magis quam
clementiam, quæ alieno sanguini tamquam suo parcat, & scit homini non esse homine
prodigè vtendum. Cùm dicatis, inquit, sine liberalibus studiis ad virtutem non perue-
niri, quemadmodum negatis illa nil conferre virtuti? quia nec sine cibo ad virtutem per-
uenitur, cibus tamen ad virtutem non pertinet. Ligna nihil naui conferunt, quamuis
non fiat naui sine lignis. Non est, inquam, cur aliquid putes eius adiutorio fieri, sine quo
non potest fieri. Potest quidem etiam illud dici, sine liberalibus studiis veniri ad sapien-
tiam posse: quamuis enim virtus discenda sit, tamen non per hæc discitur. Quid est au-
tem, quare existimem, non futurum sapientem eum qui litteras nescit: cùm sapientia
non sit in litteris? Res tradit, non verba: & nescio an ³⁴ certior memoria sit, quæ nullum
extra se subsidium habet. Magna & spatiosa res est, sapientia: vacuo illi loco opus est:
de diuinis humanisque discendum est: de præteritis, de futuris, de caducis, de æternis,
de tem-

32. A SOLO EXCITAT.] *Ab ipsiis fundamentis.*

33. SINGVLAS HABET CIRCVMIRE.] *Mu-
retus, lubet, substituit: Pythæus, hauet, ego vellem,
habeo, si musai: vel, habe.*

34. CERTIOR MEMORIA SIT.] *Ideò Druides
(apud Cæsarem VI. Gallicor.) fas non putabant sua
litteris mandare, quòd nolent eos, qui discunt,
litteris confisos, minus memoriæ studere.*

- A de tempore: de quo vno, vide ³⁵ quàm multa quærantur. Primum, an per se sit aliquid: deinde, an aliquid ante tempus sit: si tempus cum mundo cœpit, an & ante mundum quia fuerit aliquid, fuerit & tempus. Innumerabiles ³⁶ quæstiones sunt de animo tantum: unde sit, qualis sit, quando esse incipiat, quamdiu sit: an aliunde aliò transeat, & domicilium mutet, ad alias animalium formas, aliasque coniectus: an non amplius quàm semel seruiat, & emissus ³⁷ vagetur in toto: vtrum corpus sit, an non sit: quid sit facturus, cum per nos aliquid facere desierit: quomodo libertate suâ vsurus, cum ex hac effugerit caucâ: an obliuiscatur priorum, & illic nosse se incipiat, ³⁸ postquam de corpore abductus in sublime secessit. Quamcumque partem rerum humanarum diuinarumque comprehenderit, ingenti copiâ quærendorum ac discendorum fatigaberis. Hæc tam multa, tam magna, vt habere possint liberum hospitium, superuacua ex animo tollenda sunt. Non dabit se in has angustias virtus. laxum spatium res magna desiderat. expellantur omnia: totum pectus illi vacet. At enim delectat artium notitia multarum.
- B Tantum itaque ex illis retineamus, quantum est necessarium. ³⁹ An tu existimas reprehendendum, qui superuacua vsu sibi comparat, & pretiosarum rerum pompam in domo explicat: non putas eum, qui occupatus est in superuacua litterarum supellecile? Plus scire velle quàm sit satis, intemperantia genus est. Quid, quòd ista liberalium artium confectatio molestos, verbosos, intempestiuos, sibi placentes facit, & ideò non discentes necessaria, quia superuacua didicerunt? ⁴⁰ Quattuor millia librorum Didymus grammaticus scripsit: ⁴¹ miser, si tam multa superuacua legisset. In his libris de patriâ Homeri quæritur, in his de Æneâ ⁴² matre verâ: in his ⁴³ libidinosior Anacreon, an ebriosior vixerit: in his, ⁴⁴ an Sappho publica fuerit: & alia, quæ erant dediscenda, si scires. In nunc, & longam esse vitam nega. Sed ad nostros quoque cum perueneris, ostendam multa securibus recidenda. Magno impendio temporum, magnâ alienarum aurium molestiâ, laudatio hæc constat: *O hominem litteratum!* Simus hoc titulo rusticiore contenti: *O virum bonum!* Itane est? annales euoluam omnium gentium, & quis primus carmina scripserit, quæram: quantum temporis inter Orphea interfit & Homerum, cum fastos non habeam, computabo: & Aristarchi notas, quibus aliena carmina compunxit, recognoscam: & ætatem in syllabis conteram? Itane in geometria puluere hærebo? Ad eò mihi præceptum illud salutare excidit: *Tempori parce?* Hæc sciam, ⁴⁵ vt quid ignorem? Appion grammaticus qui sub C. Cæsare ⁴⁶ totâ circumlatus est Græciâ, &

⁴⁷ in no-

35. QVAM MVLTÀ QVÆRANTVR.] *Explicata hæc à nobis, cum sequentibus, Physiol. II. Dissertat. vltimâ.*

36. QVÆSTIONES SVNT DE ANIMO.] *Totus & hic locus ordine pertractatus Physiol. III. Dissert. VIII. & deinceps.*

37. VAGETVR IN TOTO.] *περ̄ ὅλων: in Mundo.*

38. POSTQVAM DE CORPORE.] *Est Mureti. nam libri, an de corpore, vel, unde. Lego: cum de corpore.*

39. AN TV EXISTIMAS.] *Hæc & sequentia nimis velim Philologi nostri attendant, & admittant.*

40. QVATTVOR MILLIA LIBRORVM.] *Suidas notat, tria millia & quingentos scripsisse. Didymus fuit ab assiduitate & perperione laboris μαθηματικῶν: tertius visceribus: vixitque Ciceronis & Augusti auro.*

41. MISER, SI TAM MVLTÀ.] *Haud male aly libri, misereret, si.*

42. MATRE VERA.] *Nam opinione mater Venus erat.*

43. LIBIDINOSIOR ANACREON.] *Superfluens quæstio, & verè grammatica. Vtrumque autem in eo eximie comparet.*

44. AN SAPPHO PVBLICA.] *Vidi qui vellet, Sappho pudica; alium qui, Sappho Sibylla; ego (siquid mutandum) vellem, pullaria. Scitum, quid ei obiectum. Sed, publica, si tenetur; explica, an & vulgo se vulgauerit.*

45. VT QVID IGNOREM?] *Veteres, & quid. Sensum non elicio: non quidem aptum, aut salutarem. Fortasse: Hæc sciam, & quis ignorem? Id esset, Illa extra me sciam: ipse quis sim, nesciam: vel etiam: & quid si ignorem?*

46. TOTA CIRCVMLATVS EST GRÆCIA.] *Quasi manibus gestatus, & vt publica quadam pompa. Tamen, circulator, in meo libro optimo legitur: & probem. Agyrta fuit & circulator. Est qui ἀγυρταῖος vulgò agnominabatur, vt in Clemente, Eusebio, Agellio legas, quasi multi-victor: sue, vt in Suidâ, Ἀγύρτων ὁ ἀγυρταῖος, filius scilicet Plistonice: Didymi, de quo antè, discipulus, & agnominatus item ab assiduitate μαθηματικῶν, labor: à Tiberio iocose & verè, cymbalum mundi.*

BB 3

47. IN NO-

47 in nomen Homeri ab omnibus ciuitatibus adoptatus, aiebat: Homerum vtraque A materiâ consummatâ, & Odyssêâ, & Iliade, principium adiecit operi suo, quo bellum Troianum complexus est. Huius rei argumentum afferbat, quod 48 duas litteras in primo versu posuisset ex industriâ librorum suorum numerum continentes. Talia sciat oportet, qui multa vult scire. Non vis cogitare, quantum temporis tibi auferat mala valetudo, quantum occupatio publica, quantum occupatio priuata, quantum occupatio quotidiana, quantum somnus. metire atatem tuam: tam multa non capit. De liberalibus studiis loquor: philosophi quantum habent superuacui, quantum ab vsu recedentis? Ipsi quoque ad syllabarum distinctiones, & coniunctionum ac præpositionum proprietates descenderunt, & inuidere grammaticis, inuidere geometricis. Quidquid in illorum artibus superuacuum erat, transfulere in suam. Sic effectum est, vt diligentius sciant loqui, quam viuere. Audi, quantum mali faciat nimia subtilitas, & quam infesta veritati sit. 49 Protagoras ait, de omni re in vtramque partem disputari posse, ex æquo. & de hac ipsâ, an omnis res in vtramque partem disputabilis sit. Nausiphanes ait, ex his B quæ videntur esse, nihil magis esse, quam non esse. Parmenides ait, ex his quæ videntur, 50 nihil esse in vniuersum. Zenon Eleates omnia negotia de negotio deiecit: ait nihil esse. Circa eadem ferè Pyrrhonij versantur, & Megarici, 51 & Eretrici, & Academici, qui nouam induxerunt scientiam, nihil scire. Hæc omnia in illum superuacuum studiorum liberalium gregem contice. Illi mihi non profuturam scientiam tradunt, hî spem omnis scientiæ eripiunt: fatius est superuacua scire, quam nihil. Illi non præferunt lumen, per quod acies dirigatur ad verum: hî oculos mihi effodiunt. Si Protagoræ credo, nihil in rerum naturâ est, nisi dubium: si Nausiphani, hoc vnum certum est, nihil esse certi: si Parmenidi, nihil est præter vnum: 52 si Zenoni, ne vnum quidem. Quid ergo nos sursum? quid ista quæ nos circumstant, alunt, sustinent? Tota rerum natura umbra est, aut inanis, aut fallax. Non facile dixerim, vtrum magis irascatur illis, qui nos nihil scire voluerunt: an illis, qui ne hoc quidem nobis reliquerunt, nihil scire.

C

EPIST. LXXXIX.

PHILOSOPHIAE & Sapientia discrimen: & illius diuisio varia, partiumque iterum diuisio, & descriptio. Monitum deinde, hæc & talia ad mores atque animum referenda: & obiter in malè diuites inuebitur, luxumque simul & auaritiam castigat.

REM vilem desideras, & ad sapientiam properanti vtrique necessariam, diuidi philosophiam, & ingens corpus eius in membra disponi. Facilius enim per partes in cognitionem totius adducimur. Vtinam quemadmodum vniuersi mundi facies in conspectum venit, ita philosophia tota nobis posset occurrere, simillimum mundo spectaculum! Profectò enim omnes mortales in admirationem sui raperet, relictis his quæ nunc magna, magnorum ignotantiâ, credimus. Sed quia contingere hoc non potest, D sic erit a nobis adspicienda, quemadmodum mundi secreta cernuntur. Sapientis quidem

47. IN NOMEN HOMERI.] Cognominatus passim alter Homerus.

48. DVAS LITTERAS.] Scilicet M. & H. in voce μῆν: quæ signant XLVIII. Quid alius nugator (in Plutarcho, Quæst. Conu. IX. cap. III.) qui totidem syllabas in primo versu Iliados, & illo Odyssæa notabat? idem, in viroque postremo. Nam septemdecim syllaba sunt in iusto vtriusque operis, sedecim in sine.

49. PROTAGORAS AIT.] Hæc omnia, pertrahat II. Manud. Dissert. IV.

50. NIHIL ESSE IN VNIVERSVM.] Docui ibi scribendum, Ex his quæ videntur, vnum esse vniuersum, vel si vis, vniuersa.

51. ET ERETRICI.] Olim emendauimus: & sic dissi à patriâ Menedem, sectæ auctoris. De non-scientiâ, idem ferè Pyrrhonius censebant.

52. SI ZENONI.] Cognomento, Eleati.

EPIST. LXXXIX. I. SIC ERIT A NOBIS ADSPICIENDA.] Mirum quid ita libri in vculâ notâ turbent. Nam alij, abscondenda, adspicienda; meus, abscondenda.